

Драгана Ј. Јањић

Институт за српску културу – Приштина/Лепосавић

e-mail: dragana.janjicka@gmail.com

ИГУМАН И АРХИМАНДРИТ*

Апстракт: Достојанство игумана и архимандрита као тема овог рада има за циљ да хронолошки разграничи ова два монашка достојанства (уколико је то могуће) и прикаже њихов јерархијски значај у оквиру монашких заједница и постепено презумање првенства архимандрита у односу на достојанство игумана.

Кључне речи: игуман, архимандрит, Црква, канони, монаштво.

Термин *ὁ ἡγούμενος* у црквеној терминологији означава *управитеља, руководиоца*. У оквиру манастирске заједнице установа *игумана* подразумева настојатеља једног манастира или одређене групе пустињака.¹ Термин *ἡγούμενος* у Новом завету означава у општем смислу онога који је старешина: „Али ви немојте тако; него ко је највећи међу вама нека буде као најмањи, и који је старешина нека буде као слуга” (Лк. 22. 26), док у Делима апостолским (15. 22) има значење *старешине* или *вође* у Јеванђељу по Матеју (Мт. 2. 6), као и *учитеља* и *проповедника* (Јв. 13. 7). Хришћанска заједница у Јерусалиму и Палестини, под утицајем јеврејских синагогалних структура „савета старца”, била је вођена од стране најстаријих или најистакнутих *ἡγούμενους* (Јк. 5. 14; 1Птр. 5. 1-4). О употреби термина *игуман* у Римској Цркви, сведочи Посланица Климентова, где се првобитно за означавање Предстојатеља Цркве, прихвата термин *игуман*, кога су вероватно пренели Јевреји из Палестине, још од времена када је овај термин могао бити у употреби.² Синонимија термина *игуман* и *предстојатељ* еквивалентна је терминима *епскопа* и *презвитера*, с тим што постоје одређене недоумице у погледу аналогије са термином *презвитер* у корелацији са термином *игуман*. Упркос општеприхваћеном становишту о јерусалимском пореклу, претпоставља се да је термин *игуман* настао у Антиохијској цркви и да је идентичан са термином *презвитер*, односно да се достојанству игуман оспоравала одређена предност у односу на *презвитера*, због тога што је овај први могао постати предмет неспоразума у средини састављеној од некадашњих незнабожаца.³ Наиме, грчке речи *ἐπίσκοπος* – *старатељ, надзорник* – у старој Цркви примењиван је за епископа, као што је и термин *игуман* – *ὁ ἡγούμενος* – употребљаван у значењу „старешине над Црквом и учитељем” (*Ἐκκλησίᾳ ἡγούμενους καὶ μισταγωγούς*) код Св. Кирила Александијског (375/8-444) или код Созомена (5. век) (*Ὁδὲ τῆς Ἀντιοχείων ἐκκλησίας ἡγούμενος*), уопштено у контексту пророка (*ἀποστῆλλουσα τοῖς ἡγούμενῆς*), человође (*ἄρχων ἡγούμενος*), старешине (*ἡγούμενοι*)” (Мт. 2.

* Рад је настао у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеном са Министарством просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије број: 451-03-68/2020-14/200020 од 24. јануара 2020. године.

1 Lampe, 1961, 601. Vianco, 2006, 1616-1617. Милаш, 1879, 142.

2 Алфејев, 2008, 235.

3 Алфејев, 2008, 217-315. Јањић, 2020, 36, 104.

6; Лк. 22. 26; Дела 7. 10; 1.12) или учитеља (Јев. 13. 17).⁴ Игуманом-ἠγούμενοι назива Теодорит, еп. Кирски (393-460), человођу епископске заједнице, која је иступала против Св. Атанасија Александријског (295-373).⁵ Епископско достојанство од 7. века носио је игуман Синајског манастира, да би крајем 9. века био рукоположен од стране Јерусалимског патријарха у достојанство архиепископа.⁶

Достојанство игумана и његова дужност настојатеља посведочени су на надгробним епитафима у Јерусалиму, од којих помињемо надгробни натпис посвећен Текли Аугусти, *игуманији* манастира Светог Георгије, сестри византијског цара Михаила III (842-867). Помен термина игуман налазимо на надгробном натпису у цркви Св. Анастасије у Јерусалиму, где су почивали *игуман* Теофил и презвитер Теомнист. Споменик доноси и њихову молбу да се не оскврни њихово место вечног покоја, јер ће оскврнитељу бити судија сам Господ. Међу поменутиим сепулкралним натписима посебно место заузима епитаф на гробу Св. Киријака, назначеног као свештеника и игумана, основатеља капеле свепрослављеног и светог мученика Георгија и ктитора цркве Мајке Божије у Јерусалиму, који се упокојио у време владавине Флавија Јустина (византијског цара Јустина II, 565-578). Вероватно да је реч о капелици у којој је Св. Киријак био сахрањен и која је била обновљена у другој половини 6. века. Највероватније да се капелица налазила поред гостопримнице, основане од стране Св. Саве.⁷

О положају игумана и архимандрита говори и Јустинијанова 123. новела, која настојника манастира назива *авом*, *игуманом*, а понекад и *архимандритом* (τὸν ἀββᾶν ἢ τὸν ἀρχιμανδρίτην).⁸ „Приликом произвођења у црквене чиновне, према речима Фундулиса, за јеромонахе највиши чин је достојанство архимандрита (игумана), било да је активно или почасна. Заправо, у погледу чина, има првенство онај који има виши чин, а у случају истог чина онај који је старији у том чину. Тако, када саслужују архимандрит и економ или протопрезвитер, првенство има архимандрит због висине чина игумана, иако је ова титула чисто формална и даје се веома младим јеромонасима”.⁹ Правила Светих отаца упућују да старешине манастира нису имали свештени степен, односно да игуман може бити не само свештеномонах, него и искусан монах, без свештеничког чина (7 Васељ. сабор, пр. 14, 19).¹⁰ Однос монаштва према клиру у почетку је имао извесног отпора, као последица незадовољства стварним стањем Цркве и у правилима Св. Пахомија Великог забрањено је било монасима да ступају у клир. И *Житије Св. Пахомија Великог* (292/4-347) сведочи о томе да је светитељ побегао када му је било предложено да постане презвитер.¹¹ Избор игумана у општежитељним манастирима није претпоставио обавезу свештеничког чина, већ су игуманима могли постати и обични монаси-ђакони. Да у избору игумана није било никаквих сметњи приликом њиховог избора, уколико нису били писмени (односно да нису знали да читају и пишу), говори случај цариградског игумана Стефана, на Сабору, 536. године, када се уместо њега потписао ђакон Јаков, док је он сам уписао крст; или случај игумана и свештеника Саватија из једног Халкидонског манастира, који се потписао руком свога ђакона Јована, јер како је рекао – није знао да пише.¹² На место игумана бирани

4 S. Cyrillus Alexandrinus, archiepiscopus, *Commentarius in Lucam*, PG 72, 553. Sozomenus, VII, 8, PG 67, 1433. *Didascalia*, 1840, vol. 1, II, 25. 7; 26. 4; III, 5. 3.

5 Theodoretus Cyrensis, I, PG 83, 983-987. Јањић, 2019, 49.

6 Соколов, 2003, 309-310. Јањић, 2019, 49.

7 Leclercq, 1925, 2381-2383.

8 Marin, 1897, 85. *Iustiniani Novellae*, 1899, Nov. CXXIII, 34, 618.

9 Фундулис, 2004, 247.

10 Милаш, 2004, (1), 619-620, 626-627. Јевтић, 2005, 2115, 218.

11 *Древние иноческие Уставы*, 1994, 22. Halkin, 1932, 17.

12 Marin, 1897, 91. Mansi, t. 8, coll. 907-908; P. 1013-1014.

су представници братства који су по њиховим делима били заслужни да управљају манастиром, односно приликом избора монаси су морали да се заједно над Јеванђељем да њиховим избором не управља пријатељство, нити нека друга корист, већ да је њихов избор искључиво руковођен врлинама и мудрости будућег игумана, пре свега у очувању православне вере, те његовом честитошћу, способношћу управљања манастиром и братством.¹³ О избору игумана налазимо помена у првим монашким уставима (типцима), Св. Пахомија Великог и Св. Василија Великог (330-378/379), који наглашавају да се руковођење манастирима поверава оним монасима који својим монашким животом постају пример својој братији, у целомудрију, трезвености, поучавањем и поштењем, односно држањем манастирског типика и испуњавања истог.¹⁴ У каснијем периоду у цариградским манастирима сам избор игумана било је потребно да потврди патријарх и цар који новоизабраном игуману додељује пастирски штап, док се устоличење игумана одржава уз присуство патријарха у манастиру. Понекада би изабрани игуман одлазио у патријаршијски двор са његовим бирачким телом.¹⁵ Сматра се да су игумани од 10. века преносили своју власт на новоименованог наследника уз помоћ тестаментa, уводећи га уједно у наслеђе, како њихових приватних добара, тако и целог манастира. Заправо, власт новог игумана у овом случају није се заснивала само на његовој дужности настојатеља, већ на чињеници да је титулом игуман постајао власник манастирске својине.¹⁶

Унутрашње манастирско устројство, од самог почетка општежитељног или киновијског монаштва, налазио се је под управом изабраног представника братства (ἀδελφάτων, ἀδελφότητά) – игуманом или настојатељом.¹⁷ У прво време изабрани настојатељ манастира називао се је *авва* (οἰαυ) – на арамејском или (ὁ ἄββᾶς, ἄββᾶ) отац – на грчком, мада се само значење приписивало уопштено монасима-духовницима у Египту и Палестини, посебно најпоштованијим и најстаријим. Током времена сам термин означавао је настојатеља манастира *sui iuris*. Код Св. Јеронима (347-420) наилазимо да настојатеље манастира назива *игуманима* и *авама* у палестинским манастирима. Углавном се назив *авва* врло често употребљавао код анахоретског монаштва, да би током времена сам назив задржао почасно име за манастирског старешину, док се за настојатеља манастира почео употребљавати назив *игуман* и *архимандрит* као његов синоним.¹⁸ Све до средине 6. века, између ова два црквена достојанства није могла да се утврди разлика, те су и употребљавана како би се означила највиша монашка достојанства у Цариграду, према речима Марина, мада је на Седмом Васељенском сабору, 787. године, достојанство ἡγουμένης регулисано канонима (пр. 12, 14, 18, 19). Потребно је истаћи да су сви Цариградски игумани, присутни на сабору, у јерархијском погледу заузимали нижу позицију у односу на цара и епископе, али у погледу достојанства части били су једнаки са присутним великодостојницима.¹⁹

Заправо, достојанство игумана се, према Милашу, односило на настојатеља једног манастира и припадало је достојанствима другог реда, коме припада и достојанство архимандрита.²⁰ Значај установе игумана у Цркви је био врло уважавано, а многим

13 *Iustiniani Novellae*, 1899, Nov. CXXIII, 34, 618. Marin, 1897, 90.

14 *Древние иноческие Уставы*, 1994, 94, 276-283.

15 Marin, 1897, 91. *Iustiniani Novellae*, 1899, Nov. CXXIII, 34, 618.

16 Herman, 1940, 312.

17 Милаш, 1902, 719. *La règle de Sain Benoît*, II, 1972, LXIII, 649-653.

18 Милаш, 1902, 719. Lampe, 1961, 2. Besse, 1907, I, 39-42. Vogüé, 1961, 419-421. Мирковић, 1982, 70. Marin, 1897, 85. S. Eusebii Hieronymi, PL 26, IV, XXIII, 167-175.

19 Милаш, 2004, (1), 66, 619, 625, 626. Héfélé, Leclercq, (1910), 784-785, 786, 789-790. S. Cyrillus Alexandrinus, archiepiscopus, *Epistolae*, 2, PG 64, 229. Kaplan, 2017, 1041-1042. Auzepi, (1988), 5-21.

20 Троицки, 2011, 364. Милаш, 1879, 18, 142.

игуманима су повераване службе при епископским и царским дворovima, где су обављали врло високе дужности.²¹ Тако су им додељивана достојанства (*honoris sine aliqua jurisdictione*): сакелари (надзорници над епископском ризницом и над женским манастирима), орфанотрофи (старатељи о сиротима, а од времена цара Јустинијана, достојанство орфанотрофа пренешено је и на свештене особе), сингели (свештено монашко лице, који се налазио при епископском двору) и протосингели (први између сингела, којих је било више на епископском двору), као и духовници царева.²²

Као потписници у документима Четвртог Васељенског сабора (450) и актима Константинопољског сабора, 536. године, приметно је да су сви настојатељи манастира носили титулу архимандрита или су понекад исте личности означаване игуманом, а понекада архимандритом, као у случају Цариградског игумана аве Маријануса, из манастира Далмата, који је носио титулу *архимандрита* и *егзарха* и старешине цариградских манастира.²³ Титулу архимандрита носио је и његов предходник Далматије из 396. године, који је велики углед стекао као ревносни борац и предводник монаха у сузбијању несторијанске јереси, осуђене на Трећем Васељенском сабору у Ефесу, 431. године. Због своје непоколебљиве борбе са присталицама несторијанске јереси, добио је звање *егзарха* (*предстојника, началника*), титулу под којом се подразумевало првенство части.²⁴ Св. Кирило Александријски у писму папи Целестину (422-432) говори о великом броју архимандрита у Цариграду, док су 448. године двадесет три настојника цариградских манастира, потписника осуде против Евтихија, била именована достојанством архимандрита.²⁵ На основу наведених података, посредно се закључује да је установа архимандрита проширена на сва већа монашка средишта у Византијском царству.

Достојанство архимандрита преузето је од грчке речи *ἀρχιμανδρίτης* која означава старешину у ограђеном манастирском простору, али и првог по части монашког достојанственика, према речима Петровића, у односу на игумана других манастира једне области. Сама реч *μάνδρα* означава *обор* – ограђено место у ком се чувају овце од напада вукова или крадљиваца, док се у преносном смислу у црквеној терминологији односи на манастир.²⁶ У житију Св. Пахомија Великог, оснивача киновијског-општежителног манастира, термин *архимандрит* доводи се у везу са самим оснивачем. Заправо, када је Св. Пахомије започео своје монашко општежиће, основао је мали манастир ограђен зидом (*μάνδρα*), да би у релативно кратком времену, услед пораста броја монаха, почео да се умножава и број манастира над којима је Свети Пахомије био игуман или тачније речено архимандрит (старешина свих мандри).²⁷ Достојанство архимандрита, сагласно уставу (типичу) Св. Пахомија Великог, означавало је предстојника свих основаних манастира, Аву, али је над сваким манастиром био изабран настојатељ, кога је бирао Ава (тј. Св. Пахомије), како би надгледао строги манастирски поредак и руководио братијом у њиховом духовном животу.²⁸ Према речима Петровића, архимандрит као први по части у односу на игумана других манастира има проширену црквену власт и први је до

21 Милаш, 1879, 145-147.

22 Бумис, 2011, 116-117. Милаш, 1879, 143, 145-150. Socrates, VII, 32, PG, 67, 807-812. Милаш, 2004, (1), 456-473. Презвитерски чин код монаштва развио је током времена институцију сингела и протосингела, који се посетепено губи од 10. века и постаје почасна титула која се даје заслужним монасима. Мирковић, 1982, 69-70.

23 Marin, 1897, 86. Hefele, Leclercq (1908): II, 1145-1146. Исти, 1908, II/2, 704-705. Janin, 1969, 82.

24 Петровић, 1998, 41. Hefele (1908): 342-344. Јањић (2020), 80-84. Kaplan, 2017, 1022,

25 Mansi, t. VI, coll. 751-752. S. Cyrillus Alexandrinus, archiepiscopus, *Epistolae*, XI, PG 74, 81.

26 Петровић, 1998, 40. Бумис, 2011, 117. *Древние иноческие Уставы*, 1994, 25.

27 Јевтић, 1984, 285. *Древние иноческие Уставы*, 1994, 17, 23-25. Halkin, 1932, 84.

28 *Древние иноческие Уставы*, 1994, 90-94.

епископа према јерарахијској лествици. Милаш за достојанство архимандрита каже да су имали велики значај као предстојници великих манастира у Цркви, те да су заузимали и важна места при дворовима епископа и патријараха, а заједно са игуманима били су представници својих манастира на саборима и потписници саборских акта.²⁹ Из напред наведеног могло би се закључити да се достојанство архимандрита, у његовој првобитној форми, односи на настојатеља једног локалног манастира или пак настојатеља више манастирских заједница који је уживао веће достојанство части у односу на игумана.

Сматра се да је у Месопотамији реч *μάνδρα* била врло често употребљавана од 4. века, као јединствен синоним за *μοναστήριον*-манастир и *μονή*-монахе.³⁰ *Adversus haeresis*, поред ових синонима доноси и ове речи *τὰς ἐαυτῶν μονὰς ἤτοι μάνδρας ἔχουσιν*³¹, а у наставку када је реч о другим монасима, следећи изрази нису ништа мање експлицитнији као например: *οἱ κατὰ Μεσσοποταμίαν ἐν μοναστηρίοις ὑπάρχοντες εἶπουν μάνδρας καλουμένας*.³² Из Месопотамије реч *μάνδρα* бива преузета од стране сиријског монаштва, о чему говори *Посланица упућена Светом Епифанију*, 375. године, од стране два сиријска настојатеља, презвитера и архимандрита Акакија и Павла, који му доносе писмо неког Марцела, за кога кажу да је био један од монаха *τῆς ἡμετέρας μάνδρας*³³, при чему значење *мандре* има шири смисао у односу на манастир, а сам термин *архимандрит* заузима, дакле, веће место од игумана.³⁴

Хронолошки нема тачних индикација када је први пут уведено достојанство архимандрита. Нема сумње да је ово достојанство у хришћанској православној Цркви веома старо и од посебног значаја, међутим, помена у црквеним канонима о архимандриту не налазимо.³⁵ Могло би се рећи да је од времена Седмог Васељенског сабора, 787. године, приметна разлика између достојанства игумана и архимандрита, иако су се махом сви присутни настојатељи манастира на сабору потписивали као игумани, двоје од њих истовремено су носила два достојанства: игумана и архимандрита. Међу потписницима ове двојне титулатуре били су Сава, архимандрит и игуман Студиона, и Платон, архимандрит и игуман Сакудиона, што би се могло објаснити значајном улогом коју су заузимали током догматских спорова који су претходили сабору. Стога би се могао извести закључак да је титула архимандрита била почасног карактера и да се додељивала по достојанству и власти, али је указивала и на приширену власт истога.³⁶ О хронологији достојанства архимандрита врло детаљно, поред Н. Милаша, своја истраживања излаже М. Петровић, који анализирајући житија истакнутих палестинских подвижника, Св. Јефимија Великог (377-473), Св. Теодосија Великог (†529) и Саве Освећеног (439-532), који су били Ефтимјеви ученици, износи старе и ретке податке о архимандритском достојанству. Заправо, кроз анализу житија Св. Јефимија Великог, архимандритско достојанство означавало је архимандрита свих палестинских пустињака, којима руководи, а његова велика лавра налазила се изнад свих лаври.³⁷ Овако рани период сведочи о постојању достојанства архимандрита, али се може на основу њихових животописа сазнати и о начину увођења у архимандритско достојанство. Конкретнија

29 Петровић, 1998, 40-41. Милаш, 1879, 144. Marin, 1897, 85-86.

30 S. Epiphanius constantiensis in *Cypro episcopus, Adversus haeresis*, LXX, PG 42, t. CLXX, 340.

31 (Пр. „Од њихових самих манастира тј. мандија“.)

32 Исто. (Пр. „У манастирима у Месопотамији имају дугокосе монахе“.)

33 (Пр. „Нашег стада“)

34 S. Epiphanius constantiensis in *Cypro episcopus, Acacii et Pauli presbyterorum Epistola ad Epiphanium*, PG 41, 156. Pargoire, 1924, 2743-2744.

35 Петровић, 1998, 41.

36 Marin, 1897, 89-90. Петровић, 1998, 40, 42. Милаш, 1879, 144-145.

37 Петровић, 1998, 41-42. Usener, 1890, 110.

сазнања имамо у вези са избором за архимандрита Теодосија Великог и Саве Освећеног. Избор Теодосија Великог у достојанство архимандрита, описано је у његовом житију као одлука свих пустињака сабраних код јерусалимског архиепископа Салустија (486-494), када је једногласно изабран за архимандрита свих општежитељних манастира под јурисдикцијом Светог града. У случају избора Саве Освећеног за архимандрита и *законоположитеља* свих лаври учествовали су палестински испосници, где је сваком од њих додељен по један заменик или помоћник, који су, према речима Петровића, били игумани, сваки у свом манастиру.³⁸ Из напред изложеног, Петровић закључује да су архимандрити по достојанству и власти изнад игумана, с обзиром да се Св. Сава Освећени као архимандрит називао игуманом над игуманима, а да је сваки игуман који је њему потчињен, самовластан у своме манастиру, додајући да су поред архимандритског добили и достојанство егзарха, поставши предстојници или патријархови изасланици за све манастире на територији Јерусалима.³⁹ С тим у вези, вековна важећа пракса да је архимандрит *први* међу игуманима, Петровић сматра да ова чињеница не иде у прилог мишљењу Дионисија Папахрисантиа да је између 529. и 536. године, термин *архимандрит* променио значење у игуман, док се достојанство архимандрита изражава титулом, према речима Петровића новом титулом „први” (*πρῶτος*), заправо да одредница „први”, не би могла бити замена за архимандрита, било као епитет или редни број.⁴⁰

Канонска регулатива и заштита светих канона у време владавине цара Јустинијана (527–565) постала је предмет државног законодавства у циљу унутрашње организације монашког живота. Јустинијанова 123. новела о епископима, клиру и монасима формулисала је основне одредбе монашког живота са представницима власти, где је установа архимандритства озваничена у Јустинијановом законодавству, и тиме се његово непомињање у канонима Цркве донекле премостило.⁴¹ Тако у 5. Јустинијановој новели, *О монасима и манастирима*, гл. 7, налаже се епископима, игуманима и званим архимандритима да забране монасима да мењају манастире, док се у 123. Јустинијановој новели, гл. 34, говори о условима које треба да испуњава *ава* или *архимандрит* сваког манастира као игуман, при чему се посебна пажња усмеравала на његове умне способности и вештину управљања манастиром.⁴²

* * *

Као што је већ речено, појам *игумана*, у оквиру манастирске заједнице, подразумева настојатеља једног манастира или одређене групе пустињака. На овај појам наилазимо већ у Новом завету, касније у житијима и списима Светих отаца. Када се означавао назив настојатеља манастира, након првобитног термина *ава*, ушао је употребу назив *игуман* и *архимандрит* као његов синоним. Све до средине 6. века, између ова два црквена достојанства није могла да се утврди разлика. Достојанство архимандрита преузето је од грчке речи *ἀρχιμανδρίτης* која означава старешину у ограђеном манастирском простору, али и првог по части монашког достојанственика, према речима Петровића, у односу на игумана других манастира једне области. Јустинијанова 123. новела о епископима, клиру и монасима донела је основне одредбе монашког живота са представницима власти. Тиме је установа архимандритства озваничена у Јустинијановом

38 Петровић, 1998, 42. Usener, 1890, 110.

39 Петровић, 1998, 42-43. Милаш, 1879, 144-145.

40 Петровић, 1998, 49.

41 Петровић, 1998, 43. Marin, 1897, 108. *Iustiniani Novellae*, 1899, Nov. CXXIII, с. 34, 618.

42 *Iustiniani Novellae*, 1899, Nov. V, с. VII, 33 ; Nov. CXXIII, с. 34, 619. Милаш, 1879, 145.

законодавству, и, пошто се ова установа не помиње у канонима Цркве, тада је, на неки начин, она накнадно црквено-правно регулисана. Могло би се закључити да се достојанство архимандрита, у његовој првобитној форми, односи на настојатеља једног локалног манастира или пак настојатеља више манастирских заједница који је уживао веће достојанство части у односу на игумана.

Извори

- Cyrrillus Alexandrinus, *Explanatio in Lucae Evangelium*, cap. V, PG 72, 551-576.
Древние иноческие Уставы (собрание св. Феофаном Затворником), (1994), Москва.
- Јевтић, Атанасије (1994): *Патрологија*, Београд.
- Јевтић Атанасије (2005): *Свештени канони цркве*, Београд.
- Iustiniani Novellae*, (1899): (recognovit Rudolfus Schoell, Guilelmus Kroll), Berolini.
- Halkin, François (1932), *Sancti Pachonii vitae graecae*, Bruxelles.
- Héfélé J. Charles (1908): *Histoire des conciles*, II/1, Paris.
- Héfélé J. Charles, Dominique H. Leclercq (1908): *Histoire des conciles*, II/2, Paris.
- Héfélé J. Charles, Dominique H. Leclercq (1910): *Histoire des conciles*, III/2, Paris.
- La règle de Sain Benoît*, II, (Ch. VIII-LXXIII), (1972), LXIII, Paris, 649-653.
- Mansi, (1901): *Sacrorum Conciliorum Nova Amplissima Collectio*, t. VI, Paris.
- Mansi, *Sacrorum Conciliorum Nova Amplissima Collectio*, t. 8, Paris 1901.
- Милаш, Никодим (2004): *Правила православне цркве са тумачењима*, 1, Београд-Шибеник.
- Hermias, Sozomenus, *Historia Ecclesiastica*, liber VII, PG 67, 1417-1508.
- S. Cyrillus Alexandrinus, archiepiscopus, *Epistolae*, 2, PG 64.
- S. Cyrillus Alexandrinus, archiepiscopus, *Commentarius in Lucam*, PG 72.
- S. Cyrillus Alexandrinus, archiepiscopus, *Epistolae*, XI, PG 74.
- S. Epiphanius constantiensis in Cypro episcopus, *Acacii et Pauli presbyterorum Epistola ad Epiphanium*, PG 41.
- S. Epiphanius constantiensis in Cypro episcopus, *Adversus haeresis*, LXX, PG 42.
- S. Eusebii Hieronymi, *Commentaria in Evangelium S. Matthaei*, PL 26.
- Theodoretus Cyrensis, *Ecclesiae Historiae*, liber I, PG 83, 883-990.
- Usener, Hermann (1890): *Der heilige Theodosios. Schriften des Theodoros und Kyrillos*, Leipzig

Литература

- Алфејев, Николај (2008): *Црква Духа Светога*, Краљево.
- Auzeré, Marie France (1988): „Le place des moines à Nicée II (787)”, Byzantion 58 (1), Paris, 5-21.
- Besse, Jean Martial (1907): „Abbé. Abbessé”. у: DACL, I, Paris, 39-42.
- Bianco, Mario Grazia (2006): „Egumeno”, Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiana, 1, Genova-Milano, 1616-1617.
- Бумис, Ј. Панајотис (2011): *Канонско право*, Сарајево-Београд.
- Vogüé, de Adalbert (1961): *La communauté et l'abbé dans le Règle de saint Benoît*, Bruges.
- Geoffrey, W. H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford, 1961.
- Leclercq, Henri (1925): „Higumène”. у : DACL, VI, 2381-2383.

Janin Raymond, (1969): *La géographie ecclésiastique de l'Empire byzantin, III. Les églises et les monastères de Constantinople*, Paris.

Јањић, Ј. Драгана (2019): „О првим епископским седиштима”. у: Црквене студије, 16/2, 2019, Ниш, 45-56.

Јањић, Драгана (2020): *Унутрашња организација православне цркве*, Лепосавић.

Karlan, Michel (2017): „Les moines et les pouvoirs dans le monde byzantin à l'époque iconoclaste”, *Monachismo d'orient e d'occidente nell'alto medioevo*, Spoleto, 31 marzo – 6 aprile 2016, Spoleto, 1021-1057.

Marin, Eugène, (1897): *Le moines de Constantinople depuis la fondation de la ville jusqu'à la mort de Photius (330-898)*, Paris.

Мирковић, Лазар: (1982) *Православна литургија, први општи део*, Београд.

Никодим, Милаш (1879): *Достојанства у православној цркви*, Панчево.

Никодим, Милаш (1902): *Црквено право*, Мостар.

Pargoire, Jules (1924): „Archimandrite”, *DACL*, I/2, Paris, 2739-2761.

Петровић, М. Миодраг, (1998): „Архимандритско достојанство Светога Саве”. у: Међународни научни скуп, *Свети Сава у српској историји и традицији*, (ур. Сима Ћирковић), Београд, 39-50.

Соколов, И. Иван (2003): *Состояние монашества в Византийской Церкви с середины IX до начала XIII века (842-1204). Опыты церковно-исторического исследования*, Санкт-Петербург.

Троицки, В. Сергије, (2011): *Црквено право*, Београд.

Фундулис, Јоанис (2004): *Литургија I. Увод у свето богослужење*, Краљево.

Herman, Emilio (1940): „Ricerche sulle istituzioni monastiche bizantine. Tipica ktetorika, caristicari e monasteri «liberi»”, у: *OCP*, VI, n. III-IV, Roma, 293-375.

Dragana Janjić

ABBOT AND ARCHIMANDRITE

The term *abbot*, within a monastic community, implies the head of a monastery or a certain group of hermits. We come across this term already in the New Testament, later in the lives and writings of the Holy Fathers. When the name of the abbot of the monastery was denoted, after the original term *abba*, the name abbot and archimandrite came into use as its synonym. Until the middle of the 6th century, no difference could be established between these two church dignities. The dignity of the archimandrite was taken from the Greek word *ἀρχιμανδρίτης*, which means an elder in a fenced monastery space, but also the first monastic dignitary, in relation to the abbot of other monasteries in one area. Justinian's 123rd novel about bishops, clergy and monks brought the basic provisions of monastic life with government officials. Thus, the institution of archimandrites was made official in Justinian's legislation, and since this institution is not mentioned in the canons of the Church, then, in a way, it was subsequently regulated by the Church. It could be concluded that the dignity of the archimandrite, in its original form, refers to the head of one local monastery or the head of several monastic communities who enjoyed greater dignity in relation to the abbot.